

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
CONSTANTINE THE PHILOSOPHER UNIVERSITY IN NITRA

FAKULTA PRÍRODNÝCH VIED
FACULTY OF NATURAL SCIENCES

GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE 22

NITRA

1/2018

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
CONSTANTINE THE PHILOSOPHER UNIVERSITY IN NITRA

FAKULTA PRÍRODNÝCH VIED
FACULTY OF NATURAL SCIENCES

GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE
GEOGRAPHICAL INFORMATION

Ročník / Volume: 22
Číslo / Issue: 1
Rok / Year: 2018

GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE

GEOGRAPHICAL INFORMATION

Časopis Katedry geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre
Journal of the Department of Geography and Regional Development FNS CPU in Nitra

Ročník / Volume: 22 Číslo / Issue: 1 Rok / Year: 2018

Recenzenti / Reviewers:

prof. PhDr. RNDr. M. Boltížiar, PhD., PaedDr. J. Cimra, doc. RNDr. A. Dubcová, CSc., RNDr. Z. Dvořáková Lišková, Ph.D., doc. RNDr. V. Falt'an, PhD., doc. Ing. M. Feszterová, PhD., doc. RNDr. A. Gajdoš, PhD., Ing. I. Geciková, PhD., RNDr. B. Gregorová, PhD., doc. RNDr. D. Gurňák, PhD., doc. RNDr. J. Havrlant, CSc., doc. RNDr. E. Hofmann, CSc., PhDr. D. Hübelová, Ph.D., prof. PhDr. P. Chalupa, CSc., prof. RNDr. P. Chrastina, PhD., RNDr. E. Janoušková, Ph.D., RNDr. M. Jenčo, PhD., doc. RNDr. M. Jeřábek, Ph.D., doc. RNDr. R. Klamár, PhD., doc. RNDr. J. Kolejka, CSc., RNDr. H. Kramáreková, PhD., doc. RNDr. A. Krogmann, PhD., RNDr. M. Kulla, PhD., doc. RNDr. J. Lacika, CSc., RNDr. P. Likavský, CSc., Mgr. P. Mackovčín, Ph.D., doc. RNDr. K. Matlovičová, PhD., doc. PaedDr. A. Matoušková, CSc., prof. Y. Matviishyn, prof. RNDr. E. Michaeli, CSc., dr. hab. T. Michalski, prof. UG, RNDr. T. Mintálová, PhD., RNDr. J. Mitriková, PhD., RNDr. M. Nemčíková, PhD., RNDr. J. Némethová, PhD., RNDr. Ján Novotný, PhD., RNDr. D. Oremusová, PhD., RNDr. S. Pachrová, Ph.D., doc. Ing. V. Papcunová, PhD., Mgr. L. Paškrtová, PhD., Mgr. V. Piscová, PhD., RNDr. N. Polčák, PhD., doc. Ing. K. Pompurová, PhD., doc. RNDr. D. Popjaková, PhD., doc. RNDr. E. Rajčáková, PhD., RNDr. Z. Rampašeková, PhD., Ing. Alena Roubalová, prof. RNDr. P. Spišiak, CSc., Dr. T. Studzieniecki, RNDr. H. Svobodová, Ph.D., doc. RNDr. Z. Szczyrba, Ph.D., Ing. A. Šenková, PhD., RNDr. M. Škodová, PhD., RNDr. L. Šolcová, PhD., prof. RNDr. L. Tolmáči, PhD., Ing. P. Trebichalský, PhD., RNDr. P. Tremboš, PhD., RNDr. M. Trembošová, PhD., doc. RNDr. M. Urbaníková, CSc., RNDr. J. Vágner, Ph.D., RNDr. PaedDr. J. Veselovský, PhD., doc. RNDr. A. Věžník, CSc., RNDr. K. Vilinová, PhD., Mgr. M. Vojtek, PhD., Mgr. Jana Vojteková, PhD.

Vydavateľ / Publisher:

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra,
Slovenská republika

Constantine the Philosopher University in Nitra, Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra,
Slovak Republic

IČO: 00157716

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

The authors are responsible for the linguistic side of their submissions.

© 2018 Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Evidenčné číslo: EV 2802/08

ISSN 1337-9453

OBSAH**CONTENTS****Rastislav Čief, Branislav Nižnanský**

Mentálna mapa v geografickej kognitívnej konštrukcii

Mental Map in a Geographic Cognitive Structure..... 8

Karel Dejmal, Petr Kolář, Josef Novotný, Alena Roubalová

Selected Temperature Characteristics of Brno And Surrounding Area..... 23

Ivo Dostál, Josef Svoboda, Pavel Pohorský, Marek Havlíček

The Road Network Permeability at Conflict Points with Wildlife Corridors:

Detailed Study of the Cross-Border Area Beskydy – Kysuce..... 38

Emil Drápela, Jan Bašta

Kvantifikace síly hraničního efektu na hranicích Libereckého kraje

Quantifying the Power of Border Effect on Liberec Region Borders..... 51

Pavla Draxlerová, Jiří Ryppl

Skalní mýsy Votické vrchoviny

Weathering Pits of Votická Highlands..... 61

Alena Dubcová, Katarína Vilinová, Lucia Mikulová

Priestorová variabilita intenzity nádorových ochorení Na Slovensku

Spatial Variability of the Cancer Diseases Intensity in Slovakia..... 77

Alfonz Gajdoš, Dominika Majcherová

Uplatnenie pojmových máp v geografii na základnej škole

Application of Mind Maps in Geography at Primary Schools..... 91

Marek Havlíček, Hana Skokanová, Bořivoj Šarapatka, Patrik Netopil, Renata Pavelková

Vývoj využití krajiny Kyjovské pahorkatiny, diskuze k cenným historickým strukturám krajiny, jejich ochraně, managementu a potenciální obnově

Development of Land Use of the Kyjovská Pahorkatina Hilly Land, Discussion of Valuable Historical Landscape Structures, Their Protection, Management and Potential for Restoration..... 103

Lucie Horáčková, Miroslav Kopáček

Generation Y on the Labour Market: Regional Analysis of the Visegrad

Group Countries..... 118

Milan Husár, Maroš Finka, Vladimír Ondrejčíka

Changing Role of Borders in the Central Europe – Fuzzy Borders and Their Effect on Cooperation.....

131

Dana Hübelová, Alice Kozumplíková, Gabriela Rousová

Vztah socio-demografických indikátorů a struktury úmrtnosti v okresech Jihomoravského kraje (Česká republika) v letech 2006 a 2015

Relationship of Socio-Demographic Indicators and Mortality Structure in Districts of the South Moravian Region (Czech Republic) in 2006 and 2015....

150

Petr Chalupa, Ján Veselovský

Propojenosť prírodnej a ľudskej zložky geosféry v historickom vývoji ako motivácia k návšteve Moravského krasu

Link of the Natural and Human Components of the Geosphere in Historical Development As a Motivation for the Visit of Moravian Karst.....

163

Martina Jaňurová, Markéta Chaloupková

Koncept smart cities ve veřejné správě v České a Slovenské republice

The Smart Cities Concept in Public Administration in the Czech and Slovak Republic.....

180

Jana Jarábková, Marcela Chreneková

Univerzitné spin-off firmy: Aké sú? (prípadová štúdia Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre)

University Spin-Off Enterprises: What's Their Nature? (Case Study of the SUA in Nitra).....

191

Alžbeta Királ'ová, Iveta Hamarneh

Is Urban Tourism Still Competitive and Sustainable? Case of Bratislava and Prague.....

207

Tomáš Kováč, Ivan Laco, Michaela Kalivodová, Martin Boltížiar

Vplyv miestnych akčných skupín na podporu rozvoja cestovného ruchu, na príklade Miestnej akčnej skupiny (MAS) Magura-Strážov

Impact of Local Action Groups To Support of Tourism Development – Case Study Local Action Group (LAG) Magura-Strážov.....

218

Aneta Krajíčková

Vliv cestovního ruchu na socioekonomické a environmentální prostředí Malty: vnímání mladých

The Impact of Tourism on Socio-Economic and Environmental Sphere of Malta: The Perception of Young People.....

233

Katarína Kukoľová

Regionálna priestorová diverzifikácia územia Spiš v rámci súčasnej podoby VÚC
 Space Diversification of Spiš Region in Terms of Actual Image of High
 Territorial Units.....

246

Ján Lacika, Ján Hanušin

Vybrané geografické aspekty vývoja lazníckej krajiny k. ú. Hrušov
 Selected Geographical Aspects of the Landscape with Scattered Settlement
 (On the Example of the Village Hrušov).....

256

René Matlovič, Kvetoslava Matlovičová

Etablovanie geografie na Univerzite Komenského a úsilie o posilnenie jej
 vplyvu v kontexte militarizácie pred druhou svetovou vojnou
 Establishing of Geography in the Comenius University and the Attempt To
 Strengthen Its Influence in the Context of Militarization Before Second
 World War.....

274

Alena Matušková

Zmeny ve využití krajiny Brd po transformaci Vojenského újezdu Brdy na
 Chráněnou krajinnou oblast Brdy
 Changes in the Brdy Landscape Utilization After the Transformation of the
 Military Training Area Brdy Into the Protected Landscape Area Brdy.....

288

Denis Michalina, Jana Némethová

Vybrané štatistické metódy a ukazovatele hodnotenia poľnohospodárstva
 Selected Statistical Methods and Indicators of Agriculture Evaluation.....

300

Tomasz Michalski, Tomasz Wiskulski

Differentiation of the Social Situation in European Post-Communist
 Countries.....

317

Jana Mitríková, Michaela Gromanová

Spokojnosť zahraničných a slovenských návštevníkov s vybranými
 službami v severnej časti Národného parku Slovenský raj
 Satisfaction of Foreign and Slovak Visitors with Selected Services in the
 Northern Part of the National Park Slovak Paradise.....

330

Milena Moyzeová, Zita Izakovičová

Perspektívy rozvoja vidieckych sídiel v okrese Trnava z pohľadu
 rímskokatolíckych kňazov (výsledky sociologického prieskumu)
 Perspectives of Development of Rural Settlements in Trnava District From the
 Point of View of Roman Catholic Priests (Results of Sociological Research).....

346

**Magdaléna Nemčíková, Veronika Kišová, Alfred Krogmann,
Ján Veselovský**

Creation of Territorial Identity in the Chorvátsky Grob Municipality..... 360

Markéta Novotná, Josef Kunc, Petr Tonev, Jiří Husička

Zábavní průmysl jako faktor regionálního rozvoje: Má i Česká republika
odpovídající předpoklady?

Entertainment Industry As a Factor of Regional Development: Does the
Czech Republic Have the Appropriate Assumptions?..... 370

Jana Nozdrovická, Martina Turanovičová, Petra Gašparovičová

Identification and Evaluation of Development Trends in the Conurbation of
the Cities of Martin and Vrútky Over the Last 23 Years..... 384

Wiktor Osuch

Regional Geography in a Reformed Primary School in Poland: New
Opportunities and Challenges..... 394

Viera Petlušová, Peter Petluš, Erika Tobiašová, Juraj Hreško

Možnosti a vybrané postupy identifikácie ohrozenia pôdy vodnou eróziou

Options and Selected Methods of Identification of Soil Risk By Water

Erosion..... 403

Pavla Pokorná, Milada Šťastná

Významné krajinné prvky jako možnost uchování paměti krajiny: případ
Modřice

Significant Landscape Element Such As the Preservation of Memory of the
Landscape: Case Study Modřice..... 420

Iveta Rakytová

Vzdelanostná štruktúra vidieckeho obyvateľstva Slovenska v období sčítaní
1991 a 2011

Educational Structure of Rural Population of Slovakia During Census 1991
and 2011..... 432

Andrej Raniak, László Miklós

Návrh miestneho územného systému ekologickej stability pre územie obce
Bzovík

Proposal of Local Territorial System of Ecological Stability for Bzovík
Village..... 448

Michal Staněk, Jiří Rypl, Pavla Zrzavecká

Environmentální aspekty výuky geografie na 2. stupni základních škol
 Environmental Aspects in Teaching Geography at Second Level of Primary
 Schools.....

460

Michaela Strišková, Daša Oremusová

Návrh učebnice environmentálnej geografie
 Design of the Textbook for Environmental Geography.....

469

Martina Škodová

Príklady aplikácie induktívneho prístupu vo vyučovaní tématického celku
 zobrazovanie zeme na ZŠ
 Examples of the Inductive Approach Application in Teaching About
 Imaging Earth in Elementary School.....

485

Ivana Tomčíková

Koncepcia vyučovania geografie miestnej krajiny na základnej škole
 Conception of Teaching of Local Landscape Geography in Primary School..

496

Marta Urbaníková, Michaela Štubňová

Analýza II. dôchodkového piliera obyvateľstva a jeho výnosov
 Analysis of II. Pillar of Public Pension System and Its Earnings.....

508

Gréta Vrbičanová, Hilda Kramáreková

Marketing cestovného ruchu mesta Liptovský Mikuláš a obcí Miestnej
 akčnej skupiny Horný Liptov – jeho realita a potenciál
 Tourism Marketing of the Town of Liptovský Mikuláš and Municipalities
 of the Local Action Group Horný Liptov – Its Reality and Potential.....

522

Lukáš Wittlinger, Lucia Šolcová

Geografická charakteristika územia so zameraním na vybrané antropogénne
 vplyvy ťažby
 Geographical Characteristics of the Territory with Focusing on Selected
 Anthropogenic Impacts of Mining.....

539

Michaela Žoncová, Jana Vojteková

Vzdelávacie aktivity zamerané na geografiu v predprimárnom vzdelávaní
 Educational Activities Focused on Geography in Pre-Primary Education.....

552

ETABLOVANIE GEOGRAFIE NA UNIVERZITE KOMENSKÉHO A ÚSILIE O POSILNENIE JEJ VPLYVU V KONTEXTE MILITARIZÁCIE PRED DRUHOU SVETOVOU VOJNOU

René Matlovič, Kvetoslava Matlovičová

Abstract

In this paper, we deal with the institutional establishing of geography in the Comenius University in Bratislava. Our research is based on archival materials. We will try to clarify some previously inaccurate or vague knowledge in this topic. The first part of the paper deals with the beginning of the lectures in geography and also with process and actors of constituting the first institutional unit at Comenius University, which was "Geographical Seminar". In the second part, we will draw attention to the less known effort of Jiří Král, which was concerned to the establishment of a readership for the military geography in the years 1937-1938.

Keywords: Bratislava, Comenius University, geographical institute, history of geography, Jiří V. Daneš, Jiří Král, Karel Chotek, military geography, Slovak geography

Úvod

V roku 2018 si pripomíname významné výročia, ktoré významne ovplyvnili inštitucionálne formovanie univerzitnej geografie na Slovensku. Uplynulo 100 rokov od vzniku Československej republiky, v ktorej sa vytvorili podmienky na konštituovanie prvého moderného slovenského geografického pracoviska. Pri jeho formovaní na Univerzite Komenského v Bratislave sa významne uplatnili českí odborníci K. Chotek, J.V. Daneš, F. Štůla, J. Král a J. Hromádka. O ich týchto okolnostiach a zásluhách týchto aktérov sa už zmienili viacerí autori – napr. Karpáty a Mázorová (2011), Korčák (1973), Lauko (2006), Lukáč (1966), Lukniš (1974, 1987), Martínek (2010, 2017), Zaťko (1992). Súčasne uplynulo 80 rokov od historických udalostí, ktoré viedli k deštrukcii prvej Československej republiky a napokon vyústili do tragickej druhej svetovej vojny.

V našom príspevku sa budeme venovať etablovaniu bratislavskej univerzitnej geografie. Na základe štúdia archívnych materiálov budeme precizovať niektoré doteraz publikované nepresné alebo vágne poznatky o začiatku prednášania geografie a vzniku prvého geografického pracoviska na Univerzite Komenského. V druhej časti upozorníme na doteraz menej známe úsilie J. Krála, ktoré sa týkalo zriadenia lektorátu vojenskej (brannej) geografie v snahe posilniť vplyv geografického pracoviska v internom i externom prostredí univerzity.

Teoreticko-metodologický rámec

Prezentovaný výskum je situovaný do širšieho rámca bádania vývinu geografického myslenia. V ostatných rokoch dochádza k oživeniu záujmu geografov o túto problematiku. Pri tejto príležitosti považujeme za potrebné pripomenúť stanovisko zakladateľa antropogeografie F. Ratzela (1901, s. 1), podľa ktorého *„nikto nemôže zvládnuť geografiu bez poznania jej histórie. Je to unikátny fakt vzťahujúci sa k tejto vednej disciplíne. V iných vedách je poznanie ich histórie možnosťou, v geografii je to nevyhnutnosťou“*. Zo súčasných autorov apelujúcich na potrebu tohto skúmania môžeme uviesť W. Wilczyńskiego (2009).

V rámci interpretácie vývinu geografického myslenia sa v ostatných decéniách uplatňuje sociálno-konstruktivistický prístup, ktorý sa orientuje na mikrosociálne podmienky vedeckého výskumu a edukácie. (Matlovič, Matlovičová 2015, s. 16). K nim zaraďujeme aj podrobné poznanie života a diela významných aktérov a dobové organizačné a inštitucionálne zázemie, v rámci ktorého sa v minulosti výskum a edukácia realizovali. Presadzuje sa tiež kontextuálny prístup, ktorý spočíva v zohľadnení spolupôsobenia sociálnych, politických, ekonomických, kultúrnych a iných kontextov, v ktorých prebiehali procesy etablovania a rozvoja geografie, sprevádzaného kontinuitami i diskontinuitami geografického myslenia. Empirické zistenia, ktoré budeme v tejto štúdii prezentovať, vychádzajú z archívneho výskumu, realizovaného počas leta 2018 v Archíve Univerzity Komenského v Bratislave¹.

Etablovanie bratislavského geografického univerzitného pracoviska

Prvým univerzitným geografickým pracoviskom v Bratislave/Prešporku bola katedra na Alžbetinskej univerzite (oficiálny názov: *A Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet-tudomány egyetem*) s vyučovacím jazykom maďarským. Univerzita bola založená zákonným článkom XXXVI. z 11. júla 1912, avšak vyučovanie na jej filozofickej fakulte, kde bola geografia zaradená, sa začalo až v letnom semestri 1917-1918. Za profesora geografie bol 24. marca 1918 vymenovaný Gyula Prinz (1882-1973). Toto pracovisko fakticky ukončilo činnosť 30. júna 1919 a postupne sa presťahovalo do Päťkostolia/Pécs. Právne bola Alžbetínska univerzita zrušená vládnym nariadením č. 276/z r. 1921. Časť jej inventáru, knižničných fondov a iných pomôcok prevzali v r. 1919-1921 pracoviská novovzniknutej Univerzity Komenského (Csáder, 2000, Szederkényi, 1984, Varsik, 1969).

Vznik Československej republiky v októbri 1918 vytvoril podmienky pre rozvoj slovenského vysokého školstva. Prijatím zákona č. 375/1919 Zb. bola dňa

¹ Na tomto mieste si dovoľujeme vyjadriť poďakovanie vedúcej Archívu UK M. Grófovej za konzultácie i sprístupnenie archívnych materiálov.

27.6.1919 zriadená Československá štátna univerzita v Bratislave s účinnosťou od 11.7.1919. Vládnym nariadením č. 595/1919 Zb. z 11. novembra 1919 bola pomenovaná ako Univerzita Komenského. Pôvodne sa predpokladal vznik 4 fakúlt, napokon sa v tejto etape podarilo zriadiť len tri – lekársku, právnickú a filozofickú. Keďže prírodovedecká fakulta nevznikla, geografia sa začala rozvíjať na filozofickej fakulte, na ktorej sa vyučovanie začalo 24. októbra 1921. Vzhľadom na akútny nedostatok kvalifikovaných odborníkov na Slovensku, bola činnosť fakulty spočiatku takmer úplne závislá od českých profesorov (Csáder, 2000, Grófová a kol., 2012).

Podľa viacerých doteraz publikovaných prác sa geografia začala prednášať v r. 1921, resp. zimnom semestri 1921-1922 – napr. Martínek (2010, s. 23), Martínek (2017, s. 140) alebo v školskom roku 1921/1922 (Lauko, 2006, Lukáč 1966, s. 137), Zaťko (1992, s. 11). Tieto informácie sme nekriticky prevzali do našej staršej práce (Matlovič, 2008, s. 8). Cieľom prezentovaného výskumu bolo tieto informácie potvrdiť, resp. upresniť na základe štúdia archívnych materiálov.

Prvá zmienka o geografii sa nachádza v Protokole zo schôdze profesorského zboru Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá sa konala 20. januára 1922. Profesorský zbor sa zhodol na nevyhnutnosti zabezpečiť prednášky z geografie. Karel Chotek (1881-1967), ktorý bol 14. septembra 1921 vymenovaný prezidentom republiky za profesora všeobecného národopisu na Československej štátnej univerzite v Bratislave², prejavil ochotu dočasne suplovať prednášky z politického zemepisu už od letného semestra. Profesorský zbor pri rokovaní o tejto agende vychádzal z toho, že Chotek bol habilitovaný nielen pre národopis, ale aj pre politický zemepis³ a preto návrh schválil a postúpil ho

² Archív UK, osobný fond Karel Chotek, išlo o prvú profesúru v tomto odbore v Československu.

³ Chotkova geografická expertíza sa mohla odôvodňovať viacerými skutočnosťami. Počas štúdií na Karlovej univerzite popri histórii, antropológii, etnografii, študoval i geografiu. Už počas štúdia prejavil záujem o terénny výskum na Slovensku, ktorý realizoval v Cerove v r. 1904 a 1905. Obzor si rozšíril na stážach v Berlíne, Zürichu, Leidene a Paríži. Doktorát získal v r. 1908 z českých a rakúskych dejín a filozofie ako vedľajšieho predmetu. Habilitáciu zo všeobecného národopisu mu udelili v r. 1912 na základe jeho terénnych a štatistických výskumov na Kaukaze. V tomto období boli vzťahy medzi geografiou a národopisom tesnejšie ako v súčasnosti. Potvrďuje to aj organizovanie spoločných zjazdov slovanských geografov a etnografov v medzivojnovom období. Národopis bol v tom čase chápaný ako prírodovedná disciplína, najmä pod vplyvom koncepcie berlínskej školy A. Bastiana. Presadzovalo sa štúdium kultúrnych špecifik v kontexte s prírodným prostredím. Chotek bol zrejme preto ako súkromný docent organizačne pričlenený k zemepisnému ústavu v Prahe (Ducháček 2016, s. 49-50, Ducháček 2018, s. 122). Chotkova koncepcia národopisu sa opierala o dôkladný terénny výskum a zohľadňovala geografické a fyzicko-antropologické aspekty (Petráňová 2016). Chotek preukázal tiež expertízu v politickom národopise a geografii ako člen československej komisie na mierovej konferencii v Paríži.

ministerstvu školstva a národnej osvety. Z tohto dokumentu teda vyplýva, že v zimnom semestri akademického roka 1921/1922 sa geografia ešte neprednášala.

Dekan fakulty na tomto zasadnutí tiež navrhol, aby všetky geografické zbierky po bývalom zemepisnom ústave Alžbetinskej univerzity, ktoré boli v tom čase deponované v univerzitnej knižnici, prideliť filozofickej fakulte. Na ďalšej schôdzi 23. a 24.3.1922 Chotek referoval, že inventár bývalého zemepisného ústavu nemá veľkú hodnotu, pretože kníh je málo a mapy sú maďarské. Navrhol, aby tieto zbierky ponechali v depozite univerzitnej knižnice. Túto záležitosť však na tomto rokovaní neuzavreli. Z ďalších protokolov zo schôdzi profesorského zboru vyplýva, že Chotek prednášal politický zemepis 2 hodiny týždenne už v letnom semestri a to aj napriek tomu, že z ministerstva ešte neprišla odpoveď. Po viacerých urgenciách nakoniec ministerstvo školstva a národnej osvety listom z 17.1.1923 č. 125.658-IV schválilo uznesenie profesorského zboru z januára 1922 a poverilo Chotka suplentúrou zemepisu so spätnou platnosťou od letného semestra 1921/22. V tomto liste zároveň uložilo riaditeľstvu univerzitnej knižnice, aby všetky zbierky, mapy a pomôcky bývalého geografického ústavu Alžbetinskej univerzity boli odovzdané filozofickej fakulte do rúk prof. Chotka⁴. Z uvedeného teda vyplýva, že začiatok vyučovania geografie na Univerzite Komenského sa viaže na rok 1922, konkrétne na letný semester akademického roka 1921-1922.

Druhá otázka sa týka inštitucionálneho vývoja geografického pracoviska. V predmetnom období boli základnými organizačnými jednotkami fakulty semináre. Naše archívne štúdium ukazuje, že formovanie Geografického (zemepisného) seminára bol proces rozložený na dlhšie obdobie. K zárodokom jeho materiálneho vybavenia evidentne patril inventár po geografickom ústave Alžbetinskej univerzity, ktorý podľa nariadenia ministerstva z januára 1923 mal prevziať Chotek. Ako však vyplýva z našich predchádzajúcich zistení, Chotek nebol spokojný s prevzatým vybavením po maďarskej univerzite. Z uvedených dôvodov žiadal o pridelenie mimoriadnej subvencie na založenie mapového oddelenia, zakúpeniu kníh a pomôcok pre vyučovanie zemepisu, čo profesorský zbor schválil na schôdzi 7. decembra 1922. Na túto požiadavku reagovalo ministerstvo školstva a národnej osvety veľmi operatívne. Listom 138975/22-IV. z 28. decembra 1922 informovalo Univerzitu Komenského v Bratislave o poskytnutí mimoriadnej dotácie pre rok 1922 v čiastke 15 000 Kčs pre nákup kníh a pomôcok pre zemepisný seminár. V liste uložilo Chotkovi, aby postupoval pri nákupe čo najhospodárnejšie a povolenú dotáciu zúčtoval k 31. januáru 1923. Taktiež mu uložilo, že zakúpené predmety majú byť riadne zaevidované v inventári a to oddelene od inventárov ostatných seminárov tamojšej fakulty⁵. Tento dokument teda potvrdzuje, že o existencii Geografického (zemepisného) seminára je možné hovoriť už v r. 1922 ako aj to, že za jeho zakladateľa je potrebné považovať K.

⁴ Archív UK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921-1931, a.k. 5.

⁵ Archív UK, Fond FiF UK, G, 1922/1923-24, a.k. 135.

Choteka. To do istej miery vyvracia doposiaľ tradované spájanie jeho vzniku až s príchodom J.V. Daneša v r. 1923, čo uvádzajú napr. Kárpáty, Mázorová (2011, s. 46), Kárpáty, Slavík (2014, s. 94), Lauko (2006, s. 45), Martínek (2010, s. 23), Martínek (2017, s. 142), Zaťko (1992, s. 11). Túto informáciu sme nekriticky prevzali do našej staršej práce (Matlovič, 2008, s. 8). Datovanie vzniku Geografického seminára do r. 1923 zrejme vychádzalo zo zoznamov osôb a ústavov a štátnych skúšobných komisií, ktoré pre každý študijný rok vydával akademický senát. V týchto zoznamoch sa Geografický seminár prvýkrát objavuje až v študijnom roku 1923-1924⁶ a ako jeho riaditeľ je uvedený J.V. Daneš. V zozname z predchádzajúceho roku 1922-1923 je síce uvedený K. Chotek ako examinátor pre zemepis v rámci vedeckej skúšobnej komisie pre učiteľstvo na stredných školách v študijnom roku 1922-1923⁷, ale Geografický (zemepisný) seminár sa ešte nespomína. Tieto zoznamy však nie sú úplne spoľahlivým zdrojom informácií, čo vyplýva z toho, že museli byť zadané do tlače s istým časovým predstihom a už nemuseli reflektovať zmeny, ktoré medzitým nastali⁸. Z uvedenej chronológie vyplýva, že kľúčovým obdobím pre inštitucionalizáciu geografie na Univerzite Komenského bol záver r. 1922.

Geografický seminár teda po zakladateľovi K. Chotkovi prevzal v r. 1923 geograf Jiří Viktor Daneš (1880-1928), ktorý tu pôsobil v r. 1923-1925. K. Chotek však naďalej zabezpečoval niektoré prednášky z geografie (napr. Zemepisný prehľad Ázie, Južná Amerika, Úvod do antropogeografie, Zemepisný prehľad Afriky) a to až do r. 1930. Ďalším riaditeľom Geografického seminára bol František Štůla (1883-1943), ktorý v Bratislave pôsobil v r. 1925-1929. Počas tohto obdobia - v júni 1926 - bol schválený vznik Geografického proseminára ako ďalšej inštitucionálnej jednotky⁹. Od r. 1929 obidve inštitúcie prevzal Jiří Král (1893-1975), ktorý bol 23. októbra 1929 na návrh trojčlennej komisie (K. Chotek, F. Štůla, V. Chaloupecký) vymenovaný za mimoriadneho profesora antropogeografie na FiF UK¹⁰. V r. 1930 sa na FiF UK habilitoval Jan Hromádka (1886-1968), ktorý v tom istom roku začal pôsobiť na pracovisku ako súkromný docent. V r. 1931-1932 absolvoval polročnú stáž na parížskej univerzite¹¹. Po jeho vymenovaní za

⁶ Archív UK, Soznam osôb a ústavov Univerzity Komenského v Bratislave, taktiež štátnych skúšobných komisií dľa stavu na začiatku študijného roku 1923-1924. Nákladom Akademického senátu Univerzity Komenského v Bratislave.

⁷ Archív UK, Soznam osôb a ústavov Univerzity Komenského v Bratislave, taktiež štátnych skúšobných komisií v študijnom roku 1922-1923. Nákladom Akademického senátu Univerzity Komenského v Bratislave.

⁸ ďakujeme M. Grófovej, ktorá nás na túto skutočnosť upozornila.

⁹ Archív UK, Fond FiF UK, GU 705, 809/1923-24, a.k. 136.

¹⁰ Archív UK, osobný fond Jiří Král

¹¹ Archív UK, FiF UK, E, 1390/1930-1931, 2857/1930-31, a.k. 126.

mimoriadneho profesora fyzickej geografie v r. 1938 sa Geografický seminár rozdelil na Seminár fyzickej geografie pod vedením J. Hromádku a Seminár antropogeografie, ktorý spolu s Geografickým proseminárom viedol J. Král až do konca r. 1938¹². Personálne obsadenie Geografického seminára v niektorých rokoch dopĺňali knihovníci, resp. vedecké pomocné sily. Niektorí z nich neskôr dosiahli významné postavenie v akademickom živote. V r. 1923-1925 pozíciu knihovníka zastával Ján Mjartan (1902-1996), ktorý sa stal nestorom slovenskej etnológie a v r. 1949-1958 bol riaditeľom Národopisného ústavu SAV v Bratislave. V r. 1927-1928 bol knihovníkom Mirko Trnovský (1905-1969), ktorý bol v r. 1956-1959 vedúcim katedry geografie na Vyššej pedagogickej škole v Banskej Bystrici. V r. 1928-1929 bol knihovníkom Vojtech Budaváry (1903-1993), ktorý sa neskôr už pod menom Vojtech Budinský-Krička stal významným slovenským archeológom a v r. 1942-1951 riaditeľom Štátneho archeologického ústavu¹³.

Jiří Král a jeho pokus o posilnenie vplyvu geografie v kontexte militarizácie

Jiří Král bol veľmi agilným riaditeľom Geografického seminára. Podľa zachovanej korešpondencie sa neúnavne zasadzoval o zlepšenie jeho priestorových, personálnych a materiálnych podmienok. Jeho zásluhou vznikla a vychádzala edičná séria „*Zeměpisné práce-Les Travaux géographiques*“, v rámci ktorej bolo uverejnených 13 zväzkov. Král inicioval výmenu publikácií, čím výrazne rozšíril geografickú knižnicu. Bol jedným z hlavných organizátorov (spolu s J. Hromádkom) II. zjazdu československých geografov, ktorý sa konal v októbri 1933 v Bratislave za účasti 114 odborníkov (Král 1937). Rozvíjal aj medzinárodnú vedeckú spoluprácu, ktorá súvisela predovšetkým s jeho pôsobením ako vedúceho československej sekcie Slovanskej komisie pre výskum pastierskeho života a salašníctva v Karpatoch a na Balkáne. Úzko spolupracoval najmä s krakovskými geografi (L. Sawicki, W. Kubijowicz, Z. Hołub-Pacewiczowa) a francúzskym geografom P. Deffontaineom¹⁴. V súvislosti s postupnou militarizáciou ekonomiky v druhej polovici 30. rokov 20. stor. bola zaujímavá jeho snaha o založenie lektorátu vojenskej geografie, resp. branného zemepisu.

Vojenská geografia mala v tomto období svoju inštitucionálnu bázu v podobe Vojenského zemepisného ústavu v Prahe. Vojenská zemepisná služba vznikla zakrátko po konštituovaní Československej republiky. Vrchné veliteľstvo československej brannej moci vydalo 27.11.1918 rozkaz č. 8 o zriadení oddelenia pre vojenské zemepisné záležitosti (kartografiu) a za jeho veliteľa bol vymenovaný Alois Hlída, ktorý dovtedy pôsobil na Vojenskom zemepisnom ústave vo Viedni.

¹² Archív UK, osobný fond Jiří Král, list J. Krála F. Koláčkovi z 26.4.1938.

¹³ Archív UK, Soznamy osôb a ústavov Univerzity Komenského v Bratislave.

¹⁴ Archív UK, osobný fond Jiří Král.

Na základe opatrenia prijatého 18.12.1918 bol na ministerstve národnej obrany zriadený IX. odbor – kartografické oddelenie a jeho veliteľom sa stal Karel Rausch. Jednou z prvých úloh bola príprava mapových podkladov pre československú delegáciu na parížskej mierovej konferencii. Od decembra 1918 pracovala aj zmiešaná komisia pre zriadenie vojenského zemepisného ústavu, v ktorej boli zastúpení aj civilní geografi – J.V. Daneš, S. Nikolau a V. Švambera. V rámci reorganizácie ministerstva z 15. 10. 1919 bol IX. odbor transformovaný na Československý vojenský zemepisný ústav a následne v r. 1923 bol premenovaný na Vojenský zemepisný ústav (VZU). Karel Rausch (1876-1954) bol jeho veliteľom od založenia až do r. 1934. V r. 1934-1937 bol veliteľom Antonín Basl a od r. 1937 túto funkciu zastával Jiří Čermák (Dušátko a kol., 2004).

Aktivitu J. Krála smerujúcu k založeniu lektorátu branného zemepisu je možné datovať do novembra r. 1937. Skoncipoval návrh, ktorý odôvodnil úlohou zaviesť na Univerzite Komenského povinné vyučovanie telesnej a brannej výchovy. Po zriadení lektorátu by podľa Královho návrhu predmet povinne navštevovali všetci poslucháči Univerzity Komenského v rámci telesnej a brannej výchovy v rozsahu 2-3 hodiny týždenne. Král ďalej v odôvodnení argumentoval tým, že branný zemepis je jednou z najdôležitejších súčastí brannej výchovy mládeže, čo potvrdzuje aj existencia Vojenského zemepisného ústavu v Prahe. Král tiež poukázal na to, že v Nemecku sa pre tento odbor zriaďujú osobitné profesúry. Uviedol tiež, že na Vojenskom vedeckom ústave v Prahe boli vypracované osnovy branného zemepisu pre stredné školy, čím vznikla potreba prehĺbenia vedomostí z tejto problematiky na vysokých školách. Lektorát by teda zabezpečil plošnú prípravu všetkých študentov univerzity. Král však počítal aj s externým vzdelávacím pôsobením lektorátu v širšej verejnosti, predovšetkým spomenul skautov, telovýchovné a iné organizácie slúžiace v oblasti brannej prípravy. Súčasťou Královej argumentácie v prospech zriadenia lektorátu bolo aj upozornenie na obmedzené kapacity Geografického seminára a preťaženosť jeho dvoch pracovníkov, z toho len jedného profesora a súkromného docenta (J. Hromádka), ktorí nebudú schopní zabezpečiť vyučovanie branného zemepisu. Králova argumentácia končí upozornením na nevyhnutnosť rýchleho zabezpečenia pripravenosti obyvateľstva na obranu štátu¹⁵.

Zo zachovaného materiálu v archíve UK vyplýva, že tento návrh najprv konzultoval s K. Rauschom – bývalým veliteľom VZU a predsedom sekcie branného zemepisu pri Vojenskom výskumnom ústave, ktorého oslovil listom z 16.11.1937. Hlavným cieľom listu bolo získať informáciu, kto by sa mohol lektorátu ujať. Rausch v liste z 23.11.1937 tento návrh uvítal a Krála informoval, že o návrhu referoval na VZU. Odporúčal malú formálnu zmenu vo formulácii návrhu. Tiež sa zmienil, že v tom čase sa už ministerstvo spolu s Vojenským vedeckým ústavom zaoberá návrhom na zriadenie lektorátu branného dejepisu na

¹⁵ Archív UK, FiF UK, D6, Geografický seminár, 1937-1938, a.k. 111.

Karlovej univerzite v Prahe. Králov návrh na zriadenie branného zemepisu označil za prvý svojho druhu. Ako najvhodnejšieho lektora odporúčal pplk. RNDr. Ubalda Kolaříka – dlhoročného pracovníka VZU s aprobáciou zo zemepisu pre stredné školy, ktorý participoval na vypracovaní osnov branného zemepisu pre stredné školy. Rausch sa tiež vyjadril, že v Bratislave nepozná nikoho vhodného na pozíciu lektora a tiež sa zmienil, že Kolařík by s pôsobením na lektoráte súhlasil. Táto odpoveď Rauscha zjavne Kráľa povzbudila a preto pokračoval vo svojom úsilí¹⁶.

Králova žiadosť musela byť pred postúpením na ministerstvo školstva a národnej osvety prerokovaná a schválená na schôdzi profesorského zboru FiF UK. Kráľ preto listom z 25. novembra 1937 oslovil Kolaříka a požiadal ho o zaslanie životopisu so zoznamom publikačnej činnosti a súhlasu VZU ako jeho zamestnávateľa. Z kontextu listu vyplynulo, že vyučovacia činnosť by sa mala realizovať v sobotu, čo by malo umožniť zosúladiť povinnosti pre obidvoch zamestnávateľov. Králova žiadosť na zriadenie lektorátu mala byť predmetom rokovania schôdze profesorského zboru FiF UK 7. decembra 1937. Z uvedených dôvodov J. Kráľ listom z 3.12.1937 urgoval Kolaříka, aby mu poslal životopis, ktorého predloženie bolo podmienkou na riadne prerokovanie jeho žiadosti a súčasne uviedol, že súhlas VZU zatiaľ nie je potrebný. Pre pochopenie kontextu situácie je potrebné uviesť, že Kráľ si bol vedomý toho, že tento návrh musí mať silnú podporu VZU, aby ho ministerstvo schválilo. Tiež si nebol istý, či jeho návrh podporí profesorský zbor, ktorý nebol, podľa jeho vyjadrenia v liste Rauschovi, naklonený podporovať rozširovanie geografie¹⁷.

Situácia sa však skomplikovala po odpovedi Kolaříka z 5.12.1937, v ktorej uviedol, že nemôže ponuku prijať. Odôvodnil to tým, že aj Karlova univerzita v Prahe sa usiluje o zriadenie podobného lektorátu branného zemepisu a brannej geológie, kde s ním, po dohode s predstavenými, už počítajú. Ďalším argumentom bolo to, že Bratislava je príliš ďaleko od Prahy a jeho neprítomnosť ako jediného dôstojníka zaoberajúceho sa geografiou by v prípade naliehavej situácie v Prahe bola pre nadriadených neprijateľná. Kolařík zároveň radil Královi, aby sa jeho žiadosť neopieral o návrh konkrétnej osoby lektora, ale aby v prvom kroku schválili len zriadenie miesta a že následne by ministerstvo národnej obrany iste našlo vhodného odborníka. Súčasne poradil Královi, že kurz branného zemepisu by mal začať vyučovaním terénnych predmetov v zimnom semestri a pokračovať terénnymi exkurziami v letnom semestri. Tiež mu odporúčal, aby kurz obsahoval aj poznatky z geológie¹⁸.

Na schôdzi profesorského zboru 7.12.1937 bol Králov návrh odložený pre absenciu kandidáta na pozíciu lektora. Kráľ sa preto v ďalšom období sústredil na

¹⁶ Archív UK, FiF UK, D6, Geografický seminár, 1937-1938, a.k. 111.

¹⁷ ibidem

¹⁸ ibidem

hľadanie vhodnej osoby. V tejto súvislosti oslovil listom z 5. marca 1938 kpt. Arnošta Mrzenu, absolventa zemepisu na UK v Bratislave z r. 1931, ktorý v tom čase pôsobil v Košiciach. Mrzena si vyžiadala čas na odpoveď, pretože musel záležitosť konzultovať s nadriadenými v Prahe. Po jej doručení informoval Kráľa listom zo 7. apríla 1938, že mu jeho nadriadený plk. Čeněk Kudláček – prednosta hlavného št. oddelenia brannej výchovy na ministerstve národnej obrany v Prahe - odporúčal, aby si prioritne Univerzita Komenského našla lektora medzi dôstojníkmi slúžiacimi v bratislavskej posádke alebo medzi dôstojníkmi v zálohe vyučujúcimi zemepis na stredných školách a až keď sa nepodari nájsť iného vhodného kandidáta, potom by mohol lektorát prevziať Mrzena. V nasledujúcich týždňoch sa Kráľ sústredil na hľadanie vhodného kandidáta v Bratislave. Nebol však úspešný a preto sa listom z 30.5.1938 opätovne obrátil na Mrzenu. Na tento list však odpoveď nedostal. Kráľ bol pod časovým tlakom, pretože 8. júna 1938 mala byť posledná schôdza profesorského zboru FiF UK pred prázdninami, na ktorej by mohla byť žiadosť prerokovaná a schválená. Kráľ sa zrejme chcel poistiť a listom z 1. júna 1938 oslovil pplk. Štěpána Andreasa, ktorý bol veliteľom 10. divízie v Banskej Bystrici. Andreas reagoval obratom už 3. júna 1938. Prejavil ochotu prevziať lektorát a pripojil aj životopis. V archívnej zložke sa ešte nachádza list pplk. Ferdinanda Houdeka z veliteľstva V. zboru v Trenčíne z 23. mája 1938, ktorým sa dáva k dispozícii na pozíciu lektora. Uvádza však, že nemá vysokoškolské vzdelanie, ale má prax z pôsobenia na VZU na odbore popisu a štatistiky bojísk. Priložil aj svoju kartografickú prácu a uviedol, že vydal knižnú syntézu vojenskej geografie¹⁹.

Kráľovi sa napokon zámer zriadiť lektorát vojenskej geografie nepodarilo uskutočniť. Pravdepodobne k tomu prispeli turbulentné udalosti na jeseň 1938, najmä podpísanie Mnichovskej dohody, ktoré viedlo k Viedenskej arbitráži a vyhlásenie autonómie Slovenska, ktoré viedlo k vymenovaniu vlády autonómnej Slovenskej krajiny. Situácia sa zostrovala, čo zanechalo zrejme aj stopy na zdravotnom stave J. Kráľa, ktorý listom z 9. novembra 1938 požiadal ministerstvo o zdravotnú dovolenku. Žiadosť odôvodnil únavnou 9-ročnou prácou pre bratislavskú univerzitu, ale i utrpením, ktoré mu priniesli kroky niektorých českých kolegov (zrejme mal na mysli peripetie pri schvaľovaní riadnej profesúry) ako aj kroky, ktoré v danom čase proti nemu podnikla slovenská strana. Ministerstvo jeho žiadosti vyhovel listom z 1. decembra 1938 a poskytlo mu riadnu platenú dovolenku do konca roka 1938²⁰.

Vláda Slovenskej krajiny svojim rozhodnutím zo dňa 19. decembra 1938 dala, po dohode s ústrednou československou vládou zo dňa 12. decembra 1938, J. Kráľa (spolu s väčšinou českých profesorov na Univerzite Komenského)

¹⁹ Archív UK, FiF UK, D6, Geografický seminár, 1937-1938, a.k. 111.

²⁰ Archív UK, osobný fond Jiří Král

k dispozícii Zemi Českej a Moravskosliezskej s účinnosťou k 31. decembru 1938²¹. Týmto sa zavŕšilo jeho pôsobenie na bratislavskej univerzite a definitívne sa ukončil pokus o založenie lektorátu vojenskej geografie.

Diskusia a záver

Na základe výskumu v archíve Univerzity Komenského, ktorý sme realizovali v lete 2018 môžeme upresniť niektoré doteraz publikované informácie. Analýza protokolov z porád profesorského zboru Filozofickej fakulty UK, fondu Geografického seminára a osobných fondov K. Chotka, J. Krála nám umožnila zistiť, že etablovanie geografie na bratislavskej univerzite môžeme datovať do r. 1922. V tomto roku začal poskytovať prednášky z geografie etnograf K. Chotek. Išlo o prednášky zamerané na politický zemepis v rozsahu dve hodiny týždenne v letnom semestri 1921-1922, ktoré poskytoval dobrovoľne ako suplenta a to aj napriek tomu, že fakulte sa nepodarilo získať súhlas ministerstva. To reagovalo na žiadosť fakulty až z ročným oneskorením a prednášanie geografie K. Chotekom schválilo so spätnou platnosťou. Profesorský zbor si uvedomoval, že ak sa má zvýšiť počet poslucháčov filozofickej fakulty, bude potrebné rozširovať spektrum ponúkaných odborov a preto podporoval rozvoj geografie. Chotek bol tiež poverený zhodnotiť inventár po geografickom pracovisku maďarskej Alžbetínskej univerzity, ktorý bol deponovaný v univerzitnej knižnici. Je teda možné vysloviť domnienku, že práve existencia tohto staršieho geografického pracoviska mohla byť impulzom pre etablovanie geografie na Univerzite Komenského. Zdedený inventár Chotek zhodnotil za málo použiteľný a inicioval žiadosť o dotáciu na vybavenie knižnice a mapovej zbierky pre vyučovanie geografie. Ministerstvo reagovalo pozitívne a dotáciu v decembri 1922 poskytlo, pričom explicitne uviedlo, že je určená pre Geografický seminár. Z uvedeného jasne vyplýva, že proces etablovania bratislavského geografického pracoviska prebiehal a bol zavŕšený už počas r. 1922 a jeho zakladateľom bol K. Chotek. Ukazuje sa teda, že v doterajších prácach o dejinách geografického pracoviska sa preceňuje úloha J.V. Daneša ako zakladateľa pracoviska v r. 1923. Je to do istej miery pochopiteľné, pretože Daneš bol svetoznámy geografovi a zároveň i zaťom vtedajšieho rektora (v r. 1922-1923) Univerzity Komenského Josefa Hanuša (Martínek 2017, s. 140). Chotek však nielen zaviedol prvé prednášky z geografie a založil Geografický seminár, ale tiež predkladal väčšinu návrhov týkajúcich sa geografickej problematiky na poradách profesorského zboru fakulty počas 20. rokov 20. stor. a kontinuálne prednášal viaceré geografické disciplíny 17 semestrov v r. 1922-1930. Danešovo pôsobenie bolo krátke, pretože fakticky učil len tri semestre v r. 1924-1925.

²¹ Archív UK, osobný fond Jiří Král

V druhej časti príspevku sme zdokumentovali úsilie Jiřího Krála o zriadenie lektorátu vojenskej geografie v r. 1937-1938. Král v atmosfére rastúcej militarizácie ekonomiky, spoločnosti i edukácie, ktorá napokon vyústila do druhej svetovej vojny, rozpoznal príležitosť na posilnenie vplyvu geografie nielen vnútri univerzity, ale i v extornom prostredí. Univerzita Komenského mala totiž povinnosť zaviesť vyučovanie telesnej a brannej výchovy. Jeho návrh na zriadenie honorovaného lektorátu branného zemepisu (vojenskej geografie) z r. 1937 počítal so zavedením vyučovania pre všetkých poslucháčov univerzity ako aj poskytovanie vzdelávacích kurzov pre širšiu verejnosť, najmä pre skautov a iné telovýchovné a branné organizácie. Král sa opieral o kontext militarizácie vysokoškolskej edukácie na nemeckých univerzitách a určite si uvedomoval spoločenskú relevanciu vojenskej geografie. V prípade úspechu návrhu by sa výrazne zvýšila prestíž geografického pracoviska. Návrh stroskotal na problémoch získať včas vhodného odborníka a následne na turbulentnom politickom vývoji v druhej polovici r. 1938, ktorý v konečnom dôsledku viedol k nútenému odchodu J. Krála do Prahy a definitívnemu ukončeniu jeho pôsobenia na Slovensku.

Pod'akovanie

Príspevok bol spracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0049/18 „Diskontinuity vo vývoji slovenského geografického myslenia v 20. a 21. storočí: objektívna a subjektívna dimenzia“.

Literatúra

- CSÁDER, V. 2000. *História a súčasnosť Univerzity Komenského v Bratislave 1919 – 2000*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2000. 98 s. ISBN 80-968419-0-4.
- DUCHÁČEK, M. 2016. Deset tezí k (dis)kontinuitě československé etnografie před rokem 1945. In Woitsch, J., Jůnová-Macková, A., (eds.) *Etnologie v zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016. s. 37-70. ISBN 978-80-88081-10-4.
- DUCHÁČEK, M. 2018. Karel Chotek a Cerovo: od iniciace k specializaci (causerie k půlstoleté proměně terénního výzkumu). In *Slovenský národopis*. roč. 66, č. 1, s. 116-139.
- DUŠÁTKO, D. a kol. 2004. *Vojenský zeměpisný ústav – historie, tradice a odkaz*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – Agentura vojenských informací a služeb, 2004. 214 s.
- GRÓFOVÁ, M. – MACOUNOVÁ, J. – OČENÁŠOVÁ, J. 2012. Zbierky v archíve Univerzity Komenského v Bratislave. In *Zbierky v archívoch. 15. archívne dni v SR*. Bratislava: Spoločnosť slovenských archivárov, 2012. s. 132-149. ISBN 978-80-970660-3-5.

- KÁRPÁTY, P. – MÁZOROVÁ, H. 2011. K vývoju atraktivity geografického a geovedného vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave. In *Geographia Cassoviensis*. roč. 5, č. 2, s. 45-56.
- KÁRPÁTY, P. – SLAVÍK, V. 2014. Geografia a pramene k jej inštitúcii v metropole Slovenska 1. časť. In *Geografia*. roč. 22, č. 3, s. 91-98.
- KORČÁK, J. 1973. Prof. Dr. Jiří Král osmdesátníkem. In *Sborník Československé společnosti zeměpisné.*, roč. 78, č. 3, s. 207-208.
- KRÁL, J. 1937. Úvod do zeměpisné literatury. In *Zeměpisné práce – Travaux Géographiques*. roč. 13, Bratislava: Nákl. vlast.
- LAUKO, V. 2006. Transformácia slovenskej geografie, jej dôsledky a problémy. In *Folia Geographica*. roč. 9, s. 44-55.
- LUKÁČ, R. ed. 1966. *Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave (1940-1965)*, Sborník I., Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- LUKNIŠ, M. 1974. Prof. RNDr. Jiří Král osemdesiatročný. In *Geografický časopis*. roč. 26, č. 1, s. 67-68.
- LUKNIŠ, M., 1987. Prof. Jan Hromádka ako vedec, pedagóg a človek. In *Geografický časopis*. roč. 39, č. 2, s. 137-147.
- MARTÍNEK, J. 2010. Čeští vědci na Slovensku. Geografický ústav Univerzity Komenského. In *Klaudýán*. roč. 7, č. 1-2, s. 22-28.
- MARTÍNEK, J. 2017. *Geograf a cestovatel Jiří Daneš*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2017. 292 s. ISBN 978-80-7286-287-0.
- MATLOVIČ, R. 2008. The brief profile of the Slovak geographical community. In *Folia Geographica*. vol. 12, pp. 6-24.
- MATLOVIČ, R. – MATLOVIČOVÁ, K. 2015. *Geografické myslenie*. Prešov: Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity, 2015. 321 s. ISBN 978-80-555-1416-1.
- PETŘÁŇOVÁ, L. 2016. Karel Chotek a jeho škola. In Woitsch, J., Jünová-Macková, A. (eds.) *Etnologie v zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016. s. 71-92. ISBN 978-80-88081-10-4.
- RATZEL, F. 1901. *Die Erde und das Leben. Eine vergleichende Erdkunde*. vol 1. Leipzig and Wien: Bibliographisches Institut, 1901. 706 p.
- SZEDERKÉNYI, T. 1984. Prinz Gyula és a magyar földtan, In *Földtani Közlöny*. vol. 114, pp. 375-383.
- VARSÍK, B. 1969. Univerzitné štúdium na Slovensku pred vznikom Univerzity Komenského. In *50 rokov Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1969. s. 7-21.
- WILCZYŃSKI, W. 2009. On the necessity of the history of geographical thought. In *Bulletin of Geography – Socio-economic series*. vol. 11, pp. 5-14.
- ZATKO, M. ed. 1992. *Päťdesiat rokov Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1992. 335 s. ISBN 80-223-0250-3.

ESTABLISHING OF GEOGRAPHY IN THE COMENIUS UNIVERSITY AND THE ATTEMPT TO STRENGTHEN ITS INFLUENCE IN THE CONTEXT OF MILITARIZATION BEFORE SECOND WORLD WAR

Summary

The first aim of the paper was to clarify some inaccurate or vague knowledge about the institutional beginnings of the geographic workplace at Comenius University in Bratislava, which was previously published. The second aim was to point out the less known activity of Jiří Král related to the attempt to establish a military geography readership. Our outcomes are based on research in the archives of Comenius University, which we realized during the summer of 2018.

The main result of our research is new fact, that the beginning of geography in Comenius University in Bratislava can be dated back to 1922. The first lectures in geography at the Faculty of Arts were provided during the summer semester 1921-1922 by Karel Chotek, which was professor of ethnology. He focused on political geography. Chotek was also responsible for evaluating maps, books and other inventory after the geographic department of the University of Elizabeth, which operated under leadership of Prinz Gyula in the period of 1918-1919. Chotek did not consider these collections to be appropriate, especially in view of the fact, that they were in Hungarian language. Therefore, he requested an extraordinary financial grant to build a library and map collection for teaching geography. The Ministry provided this subsidy for the Geographical Seminar in December 1922. Our conclusion is, that in previous publications was the role of J.V. Daneš as a founder of Geographical Seminar in 1923 evidently exaggerated. It is to some extent understandable, because Daneš was an internationally recognised geographer. However, Chotek not only introduced the first lectures on geography, but also provided geographical lectures in Bratislava during much more longer period (1922-1930) in comparison with Daneš (1923-1925). Our conclusion is, that Chotek has to be consider as a founder of the Geographical Seminar in Bratislava, which was established in 1922.

In the second part of the paper, we documented Jiří Král's effort to establish readership for military geography at the Comenius University in Bratislava in the period of 1937-1938. This effort was connected with an atmosphere of growing militarization of the economy, society, and education, which ultimately resulted in the Second World War. Král, as a director of Geographical Seminar in the period of 1929-1938, recognized the opportunity to strengthen the impact of geography not only within the university but also in their external environment. Comenius University was obliged to introduce teaching of physical and military education in that time. The success of the Král's proposal would significantly increase the prestige of the geographical institute. The proposal has plunged into problems,

because Král didn't find appropriate expert for this position. The turbulent political development in the second half of the year 1938 ultimately led to the forced departure of J. Král to Prague and the definitive termination of his activity in Slovakia.

Prof. RNDr. René Matlovič, PhD., LL.M

Doc. RNDr. Kvetoslava Matlovičová, PhD.

Katedra geografie a aplikovanej geoinformatiky

Fakulta humanitných a prírodných vied

Prešovská univerzita

Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov

E-mail: rene.matlovic@unipo.sk, kveta.matlovicova@unipo.sk

Názov: **GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE**
Title: **GEOGRAPHICAL INFORMATION**

Časopis Katedry geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre
Journal of the Department of Geography and Regional Development FNS CPU in Nitra

Ročník / Volume: 22 Číslo / Issue: 1 Rok / Year: 2018

Vydavateľ: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Publisher: Constantine the Philosopher University in Nitra

Hlavný redaktor / Editor-in-Chief: Doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc.
Výkonný redaktor / Executive editor: Doc. RNDr. Alfred Krogmann, PhD.
Technický redaktor / Technical editor: Mgr. Matej Vojtek, PhD.

Medzinárodná redakčná rada / International editorial board:

Prof. PhDr. RNDr. Martin Boltižiar, PhD.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre)

Doc. RNDr. Eduard Hofmann, CSc.
(Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Prof. PhDr. Petr Chalupa, CSc.
(Vysoká škola polytechnická Jihlava)

Doc. RNDr. Milan Jeřábek, Ph.D.
(Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Doc. RNDr. Jaromír Kolečka, CSc.
(Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

RNDr. Hilda Kramáreková, PhD.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre)

Prof. RNDr. Jaroslav Mazúrek, CSc.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica)

RNDr. Jana Némethová, PhD.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre)

Doc. RNDr. Dagmar Popjaková, PhD.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica)

Doc. PhDr. Mgr. Hana Svatoňová, Ph.D.
(Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
(Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci)

Dátum vydania / Date of publishing: október / October 2018
Periodicita vydávania / Publication periodicity: 2x ročne / half-yearly
Počet strán / Pages: 565
Počet výtlačkov / Number of copies: 150

© 2018 Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

ISSN 1337-9453